

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СТРУКТУРУ МІЖНАРОДНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Грущинська Наталія Миколаївна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин,
бізнесу і туризму,
Національний авіаційний університет*

В останнє десятиріччя міжнародна спеціалізація зазнала суттєвих змін: її обумовленість суто природними перевагами замінилась обумовленістю ступенем техніко-технологічного розвитку країни, рівнем кваліфікації її робочої сили, сучасністю методів управління, стабільністю валютної системи тощо [1]. Це призвело до більш інтенсивного розвитку предметної, подетальної та технологічної спеціалізації порівняно із загальною та галузевою. Наслідками цього стали залучення все більшої кількості країн до міжнародної торгівлі та посилення залежності внутрішньої економіки різних країн від результативності зовнішньо-торгівельної діяльності.

Зміни структури міжнародної спеціалізації України в період 2014–2022 років, отримали особливі акценти після 2022 року. До 2014 року на світових ринках Україна була представлена переважно як експортер сировини і напівфабрикатів у галузі чорної і кольорової металургії, хімічної та нафтохімічної промисловості. На динаміку розвитку зовнішньої торгівлі України впливали традиційна регіональна структура господарювання, енергетична залежність, зростання обсягів продажу переважно за рахунок напівфабрикатів, лому і відходів, гарячкатного плоского прокату. Висока енергоємність зорієнтованих на експорт галузей (металургії, хімічної промисловості тощо) спричиняла залежність експорту від імпорту енергоносіїв, не давала можливості спрямовувати валютні надходження на технологічне оновлення виробництва, перешкоджаючи нарощуванню експорту кінцевої продукції. У загальних обсягах імпорту частка продукції, яка використовувалася для задоволення потреб національного виробництва, становила більш як 80%, що актуалізувала проблеми оптимізації промислово-виробничого імпорту та скорочення дефіциту торговельного балансу.

В період 2014–2024 років земельно-ресурсний потенціал України зазнав змін через анексію Криму та часткову окупацію Донецької і Луганської областей, що призвело до зменшення площі оброблюваних земель. Разом з тим, успішне впровадження сучасних агротехнологій

і нових методів обробки земель дозволило підвищити продуктивність сільського господарства. Якщо у 2014 році обсяг виробництва зерна в Україні становив приблизно 63 млн тонн, то у 2022 році виробництво знизилося до 53 млн тонн. Разом з тим, у 2023 році показники відносно стабілізувались до 60 млн тонн.

Війна призвела до зменшення інвестиції в розробку нових родовищ корисних копалин, таких як вугілля, газ та нафта та погіршення екологічної ситуації через забруднення природних ресурсів, зокрема водних ресурсів. Каховська трагедія, що сталася 6 червня 2023 року призвела до катастрофічних наслідків, які мають серйозний вплив на екологію, економіку та соціальне життя в Україні. Затоплено більше 40 населених пунктів у Херсонській області, включаючи міста Нова Каховка та Херсон. Знищено або пошкоджено близько 500 гектарів сільськогосподарських угідь. Витік небезпечних хімічних речовин з промислових підприємств, що розташовані в затоплених зонах, загрожує забрудненню води та ґрунтів. Орієнтовні збитки від затоплення оцінюються в близько 50–100 мільйонів доларів США. Незважаючи на труднощі, потенціал земельних і природних ресурсів залишається вагомим, а завдяки впровадженню сучасних технологій, екологічних ініціатив і нових стратегій управління перспективним.

Станом на 2013 рік галузь металургії визначалась як одна з експортноорієнтованих в українській економіці, становивши до 2014 року близько 30% загального експорту країни навіть із наявними проблемами: обмеженість наукових досліджень в металургійній галузі, зменшення притоку іноземних інвестицій, використання застарілих основних виробничих фондів, недостатній розвиток внутрішнього ринку металопродукції. Україна спеціалізувалася на виробництві чавуну, сталі, прокату, а також рідкоземельних металів. У період з 2014 по 2024 рік галузь зазнала змін внаслідок російсько-української війни. Частина металургійних підприємств, розташованих на сході України були зруйновані або змушені зупинити виробництво, перемістити свої потужності на західні регіони України, що вимагало значних інвестицій та адаптації виробничих процесів. Загальне виробництво сталі в Україні знизилось уже у 2021 році на 30% порівняно з 2013 роком до 15,9 млн тонн. Експорт металургійної продукції скоротився через втрату традиційних ринків. Поряд з цим, це створило умови українським виробникам для пошуку нових ринків збуту та партнерів в Європі та Азії та не скасувало зацікавленість іноземних інвесторів. Безумовно, галузь металургії має потенціал та перспективи розвитку, з необхідністю модернізації виробничих потужностей, впровадження новітніх технологій, автоматизацію процесів та підвищення ефективності виробництва.

Не зважаючи на те, що енергетична галузь є найбільш постраждалою від наслідків війни, іноземні інвестори надають їй підтримку. Норвезька

компанія Scates до 2021 року запустила 5 потужних СЕС на Київщині, Черкащині та Миколаївщині. Наразі спільно з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) компанія планує розгортання в Україні блочно-комплектного рішення для генерації та зберігання сонячної енергії Scates Release. Компанія Onur Group планує інвестувати близько 150 млн євро у проект з встановлення вітрогенераторів. В період 2014–2024 років Україна активно працює над зменшенням залежності від російських енергоносіїв, залучаючи інвестиції в відновлювальні джерела енергії, зокрема вітрову та сонячну енергетику.

До галузей, в яких Україна значно змінила, частково посилила свою міжнародну спеціалізацію в період 2011–2024 років відноситься військово-промисловий комплекс та ІТ-індустрія. Війна сприяла розвитку українського ВПК, зокрема виробництва безпілотних літальних апаратів, бронетехніки та засобів зв'язку. Збільшилася співпраця України з країнами НАТО та ЄС у військовій сфері, що включає навчання, спільні розробки та закупівлі.

ІТ-сектор України продовжує зростати, у 2023 році зріс експорт ІТ-послуг на 27% порівнюючи з 2021 роком. Протягом перших п'яти місяців поточного року частка ІТ-послуг у загальному обсязі експорту послуг становила 46%, у порівнянні з 37% роком раніше. Країна має реальні можливості стати хабом для аутсорсингових та інших супутніх ІТ-послуг, інформаційних технологій, програмного забезпечення в Європі. Перевагою України для сприяння її міжнародній спеціалізації в ІТ-секторі є висококваліфіковані ІТ-фахівці. Розробка та впровадження ефективної правової бази, спеціально спрямованої на регулювання сфери ІТ, забезпечення безпеки інформаційних систем, впровадження ефективних заходів кібербезпеки є завданням на шляху створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення правової впевненості для учасників ІТ-ринку.

Безумовно, міжнародна спеціалізація вважається важливим фактором економічного розвитку країни. Вона дозволяє Україні отримувати конкурентні переваги на міжнародному ринку, прискорювати економічне зростання, залучати іноземні інвестиції та сприяти розвитку нових галузей. Підтримка з боку держави у вигляді стимулюючих заходів, фінансової підтримки та розвитку інноваційного середовища залишається важливим чинником успішної міжнародної спеціалізації. Слід зазначити, що одним з важливих векторів розвитку міжнародної спеціалізації України є галузь металургії, АПК та інформаційних технологій. Стратегічними перспективами є формування в Україні відкритого інформаційного суспільства, інтеграція до світового інформаційного простору. Водночас впровадження надбань весвітньої інформаційної революції має супроводжуватися збереженням національних рис, традицій та

самоідентичності українського суспільства, що цілком відповідатиме загальносвітовій тенденції.

Список використаних джерел:

1. Грущинська Н.М. Міжнародна спеціалізація національної економіки в умовах глобальної конкуренції : монографія. 2018. 430 с.
2. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: історія, теорія, політика: підруч. Київ : Либідь, 2019. 960 с.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>